METODINĖ PRIEMONĖ FILMUI

„KAI ATEINA KARAS”

APTARTI

„Kai ateina karas“

Režisierius: Jan Gebert

Operatorius: Lukáš Milota

Montažas: Jana Vlčková

Prodiuseriai: Radovan Síbrt, Alžběta Karásková

Temos: Ksenofibija, tarpkultūriškumas, diskriminacija, ultradešiniosios pažiūros, neonacionalizmas, prorusiškos pažiūros.

Metodas, tinkantis šiems dalykams: etikai, pilietinio ugdymo pamokoms

Grupės dydis: iki 30 žmonių.

Trukmė: 76 min. + 40 min. aptarimui + 30 min. tęstinė užduotis.

Filme liečiamos žmogaus teisės: lygios galimybės, teisė į mintis, sąžinės ir religijos laisvę, teisė į saugią vaikystę, apsauga nuo įvairaus pobūdžio smurto, nepriežiūros, grubaus elgesio bei išnaudojimo, teisė į kokybišką ir prieinamą mokslą.

Pastaba. *Ši metodinė priemonė yra tik rekomenduojamojo pobūdžio, padedanti mokytojams pamokų metu atskleisti temą. Užduotys gali būti laisvai pasirenkamos individualiai arba interpretuojamos.*

UŽDAVINIAI:

1. Remiantis filmu bei metodologija, suteikti mokiniams daugiau žinių apie grėsmes, kurias kelia ultradešniosios pažiūros.
2. Ugdyti mokinių pagarbą žmogaus teisėms ir universalias vertybes.
3. Ugdyti socialinį jautrumą;

ĮSPĖJIMAS! Temai reikia didelio pasirengimo, per diskusiją svarbu akcentuoti žmogaus teises ir daug dėmesio skirti pagarbos žmogui vertybių puoselėjimui. Nerekomenduojama filmo žiūrėti turint limituotą laiką diskusijai.

PATALPA / REIKALINGOS PRIEMONĖS:

Geresnei atmosferai sukurti siūloma diskusiją vesti mokiniams sėdint ratu / puslankiu, kad galėtų vieni kitus geriau matyti ir tiesiogiai bendrauti. Taip pat svarbu priminti susitarti užsiėmimo taisykles, kad kiekvienas dalyvis jaustųsi gerbiamas ir girdimas.

Patalpą rekomenduojama paruošti taip, kad mokiniai lengvai galėtų vėliau susėsti ratu ar puslankiu, taip galėdami žiūrėti vienas į kitą sukurdami įtraukiantį bendravimą. Jei filmo peržiūra vyks didesnėje auditorijoje, salėje, svarbu priminti taisykles: „Kalbam po vieną“, „Išklausome vienas kitą“ ir „Gerbiam vienas kito nuomonę“. Labai svarbu reaguoti į bet kokį nepagarbų elgesį ar kalbėjimą bei nenuleisti to negirdomis. Reikia skirti tiek dėmesio, kiek mokiniui reikia suvokti, ką reiškia pagarba kitam.

FILMO APRAŠYMAS IR KONTEKSTAS

Dokumentinis filmas „Kai ateina karas“ analizuoja sukarintų nacionalistinių grupuočių (*Slovac recruits* (SR)) kūrimąsi Slovakijoje.

Įvykiai filme rodomi grupuotės lyderio Peterio Švrčeko veiksmų fone. Pa-

rodoma, kad karinės nacionalistinės grupuotės (o jų 2017-aisiais - jau septyniolika, karinės pratybos vyksta kas antrą savaitgalį) kuriamos prisidengiant „tauriais“ tautos ir Tėvynės išsaugojimo ir / ar stiprinimo tikslais. Nacionalistines jų pažiūras labai ryškiai atskleidžia jų lozungas „Ne valstybė, o tauta“.

Grupuotės lyderis Peteris ir kiti lyderiai patys sprendžia, kokie veiksmai teisingi, o kokie – ne („visuomenė serga, žmonės išprotėję“). Viena įspūdingiausių filmo scenų, kai lyderiai nusprendžia, jog būrio nariai nebeturės vardų, o tik numerius. Tai yra visiškai totalitarinės sistemos žmonių paniekinimo atributas, prisidengiant „kilniais“ tikslais. Dar vienas įsimintinas epizodas – grupuotės lyderiai nusprendžia, jog jie vadovaus iki gyvos galvos, jokių vadų rinkimų nebereikia.

Stebina ir šiurpina grupuotės vadų elgesys su eiliniais būrių nariais – jie žeminami, iš jų tyčiojamasi, jie pravardžiuojami ir nelaikomi žmonėmis. Jie laikomi instrumentais vadų karjerai siekti.

Akivaizdu, kad grupuotės lyderiai žino, jog jų veiksmai neteisėti (karinių uniformų, karinių laipsnių žymėjimo bei valstybinės simbolikos naudojimo, ginklų naudojimo ir t.t), bet sąmoningai labai nesislepia, nes supranta, kad pataikauja ir dalies visuomenės nuotaikoms. Jie labai profesionaliai manipuliuoja visuomenės aktualijomis: pabėgėlių krizė, valdžios nejgalumas ir t.t. („pabėgėliai blogiau nei čigonai“). Labai profesionalus pabėgėlių demonizavimas. Įdomu, kad Slovakijos saugumo pareigūnai nesureikšmina tų sukarintų grupuočių, o Slovakijos premjeras Robertas Fico pritaria nacionalistiniams renginiams (primename, jog 2018-aisiais Slovakijoje kilo milžiniškas kriminalinis korupcinis skandalas. Prasidėjo didžiulės visuomenės demonstracijos. R. Fico atsistatydino). Nacionalistiniuose renginiuose dalyvauja politikai, dvasininkai, pedagogai. Sukarinta grupuotė itin aktyviai lankosi mokyklose, apsirengę kamufliažines uniformas, su ginklais, ir atvirai lenkia moksleivius prie nacionalistinių pažiūrų.

Atskira tema – SR santykiai su Rusija. Grupuotės lyderis atvirai pasakoja, kad karinį pasirengimą gavo Rusijoje. Karinėms pratyboms vadovavo rusų kazokai (itin nacionalistiški V. Putino totalitarinės politikos rėmėjai). Nenuostabu, kad Slovakijos militaristinių grupuočių svečiai – baikerių klubas „Naktiniai vilkai“ su „slavų pasaulio“ ideologija. Čia labai patogiai integruojasi SR destrukcinis lozungas „Ne valstybė, o tauta“. Į tą patį audinį labai dera ir slovakų sukarintų nacionalistinių grupuočių pritarimas / simpatijos „Donbaso revoliucijai“.

„Naktiniai vilkai“ - tai nacionaliztinių pažiūrų baikerių klubas, kurio nariai yra lojalūs Kremliaus politikai ir deklaruojantys savitą suvokimą apie meilę tėvynei bei slavų šalių susijungimą. Plačiau: https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/slovakai-protestuoja-pries-baikeriu-klubo-naktiniai-vilkai-bazes-ikurima-57-1007440

Kontekstas Lietuvoje

Lietuvos kontekstas kalbant šia tema yra labai specifinis. Rusija su jau daug metų nesikeičiančia Kremliaus politika kelia didelę grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui. Daug dėmesio skiriama šios problemos viešinimui ir visuomenės informavimui. Vis dėlto tokių atvejų, kaip aptariamame filme, kai mokiniai išvyksta į sukarintas stovyklas Rusijoje, pasitaiko ir Lietuvoje.

Galima prisiminti neseną atvejį, kai Plungės mokyklos direktorius savo mokyklos mokinius išsiuntė į tokią pat sukarintą stovyklą Rusijoje, o paskui dar ir į renginį „Naujasis pasaulis“, kartu su „Naktiniais vilkais“[1]. Tokie atve-

1 https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/plunges-meras-ramia-sirdimi-siuncia-vai-

jai rodo, kad informacijos apie iš rytų kylančią grėsmę nepakanka arba ji suprantama neteisingai.

Vis dėlto reikėtų atkreipti dėmesį į kitą paradoksą - ultradešiniųjų pažiūrų aktyvistus, neonacius, kurie ne kartą kovo 11 d. proga marširavo Vilnius gatvėmis, su ksenofobiniais ar homofobiniais šūkiais. Prisidengdamas meile tėvynei, šis judėjimas kelia labai panašių grėsmių.

Galima prisiminti atvejį, kai Lietuvoje troleibuse buvo užpultas ir sumuštas jaunas vaikinas, kilęs iš Ekvadoro. Policija buvo tvirtai įsitikinusi, kad tai nebuvo neapykantos nusikaltimas (t.y. susijęs su ideologiniu nepakantumu, ksenofobija), bet smurtautojai teismo salėje įrodė, kad jų veiksmai nebuvo netyčiniai ir kad ekvadoreitis buvo mušamas dėl to, kad nėra lietuvis. Daugiau apie šį įvykį galite skaityti šiose nuorodose:

https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nusikaltimaiirnelaimes/sostineje-gyvenanti-ekvadorieti-muse-vyrai-sauke-lietuva-lietuviams-59-1003428

https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nusikaltimaiirnelaimes/ekvadoriecio-f-sanchezo-uzpuoliku-teismas-virto-nacionalistu-sou-jie-gina-tevyne-nuo-barbaru-59-1041588?fbclid=IwAR27nrYaLPnSut6a_3GuN8uoBSZL-hOM7oytjKotqW9XdGIgWAzSNs4XNDmc.

Atrodo, šios grupuotės visiškai skirtingų ideologinių krypčių, bet svarbu atkreipti dėmesį, kad abiejų grupių ideologiniame kontekste vyrauja nepakantumas, kuris ilgainiui perauga į smurtą. Kremliaus vykdoma vidaus ir užsienio politika, skleidžiama propaganda bandoma sumenkinti ir diskredituoti Vakarų vertybes. O neapykanta pabėgėliams, homofobija bei ksenofobija yra pagrindinės Kremliaus propoguojamos vertybės.

Galimi klausimai (ne eilės tvarka) diskusijai po filmo:

1. Ar Peteris Švrčekas eis į politiką? Taip / ne. Kodėl ?
2. Kas motyvuoja žmones eiti į SR? Kokio tipo žmonės eina į SR? „... visuomenė mus išstūmė...“
3. Kaip vertinate Peterio (SR) santykį su žiniasklaida?
4. Kokiais atvejais SR pažeidžia įstatymus?

kus-grozetis-rusija-nebijau-kazkokiu-apsepusiu-naktiniu-kremliaus-vilku.d?id=78676047

5. Kas yra patriotas pagal SR ideologiją?
6. Kokie filmo epizodai padarė jums didžiausią įspūdį?
7. Kodėl SR pabėgėlių krizę mato kaip būsimą karą?
8. Kodėl SR draugauja su Rusijos baikerių klubu „Naktiniai vilkai“?
9. Kodėl SR remia „Donbaso revoliuciją“?
10. Kaip nupieštumėte įsivaizduojamą „Slavų pasaulio“ realybę po 10 metų?
11. Ką Vilniuje gali „nuveikti“ 200 ginkluotų ir gerai paruoštų karių, kurie nepaklūsta įstatymams?
12. Ką bendro galima rasti tarp knygos „Musių valdovas“ ir filmo „Kai ateina karas“ herojų?
13. Ar Lietuvoje yra tokių sukarintų grupuočių?
14. Kuo skiriasi SR ir Lietuvos Šaulių sąjungos arba Krašto apsaugos savanorių ideologija ir disciplina? (Atsakymas - vertybės)
15. Ką ir ar papasakosi draugams / tėvams apie šį filmą?

PATARIMAI VEDANTIESIEMS / MOKYTOJAMS

Šioje dalyje pateikiami apibendrinti patarimai mokytojams visoms metodinės preimonės temoms.

- Svarbu atkreipti mokinių dėmesį į Lietuvos, kaip multikultūrinės valstybės, praeitį bei formuoti mokinių teigiamą požiūrį į skirtingas kultūras ir etnines bendruomenes, užkirsti kelią bet kokiai ksenofobijai.
- Kalbėdami apie pabėgėlius ar kitataučius su mokiniais venkite vadovautis stereotipais (pvz. apie žydus ar romus).
- Kalbant su mokiniais smurto tema labai svarbu pabrėžti, kad toks elgesys negali ir neturi būti pateisinamas, bei sutekti informaciją, kur jie gali kreiptis pagalbos.

PRIEDAS NR. 1

TERMINŲ ŽODYNAS

- **Ksenofobija** (iš graikų k. ξένος „užsienietis, keistuolis“, φόβος „baimė“) – nepalankumas arba priešiškumas svetimšaliams ir tam, kas svetimšališka. Šią fobiją turintys žmonės bijo, vengia ar yra priešiškai nusiteikę prieš kitokios tautybės, rasės, religijos, kultūros atstovus. Nors terminas „ksenofobija“ dažnai vartojamas kaip rasizmo sinonimas, bet šie terminai nėra lygiaverčiai.

- **Rasizmas** – įsitikinimas, kad rasė yra pagrindinis veiksnys, nuo kurio priklauso žmogaus gabumai, kad tam tikra rasė yra viršesnė arba kad su žmonėmis reikia elgtis priklausomai nuo jų rasinės kilmės. Institucinis rasizmas reiškia teisių tam tikroms tautinėms grupėms atėmimą, privilegijų skyrimą priklausomai nuo rasės, sistemišką tam tikros tautinės grupės atstovų išstūmimą į visuomenės užribį (pvz., būsto, įsidarbinimo, švietimo ar kitose srityse).

- **Filmo stilius** – būdai, kaip pagrindinė filmo mintis ir idėja perteikiama ne tik pasirenkant istoriją ir sukuriant atitinkamą scenarijų. Siekiant visaverčio idėjos perteikimo, būtina sukurti ir tinkamą filmo stilių (parinkti erdves, apšvietimą, kameros rakursus, garso takelį ir t. t.).

- **Dokumentika** – tai filmas, kuriamas filmuojant realius gyvenimo įvykius ir tikrovėje egzistuojančias asmenybes, o ne sukurtus personažus, kuriuos įkūnija profesionalūs aktoriai. Dokumentiniai filmai dažnai kuriami naudojant tik natūralų apšvietimą ir natūralius garsus. Filmuojama natūraliose vietose, dirbtinai jų nekeičiant ir specialiai nepritaikant filmavimui. Kino kamera, filmuojant dokumentinį filmą, dažnai juda „laisvai“, yra filmuojama „nuo peties“. Toks filmavimo būdas skiriasi nuo vaidybinio filmo filmavimo, kai naudojami papildomi prietaisai: kameros stovai, bėgiai, kranai ir pan. Dokumentinio filmo scenarijus būna labai abstraktus, jame mažai detalių. Jis dažnai kinta jau per filmavimą, o kartais paaiškėja tik jau montuojant filmą.

- **Filmo kadras** (anglų k. *film frame*) – tai nejudantis vaizdas, iš tokių kadrų sudaryti judantys vaizdai – filmai. Pvz., sukantis kino juostai, per vieną sekundę ekrane projektuojami 24 kadrai (nejudantys vaizdai). Filmo kadras turi ir antrąją reikšmę, kuri anglų kalba vadinama film shot. Vartojamas antrąja reikšme, filmo kadras apibūdina nenutrūkstamą filmavimą nuo kameros įjungimo momento iki jos išjungimo. Kadrai gali būti ilgos trukmės – ilgi kadrai ir trumpos trukmės – trumpi kadrai.

Metodinę priemonę parengė Girvydas Duoblys, pilietinių inicaityvų centro direktorius, ir Nepatogaus kino klasės programos vadovė Simona Gaidytė.